

LES ACTES DE REUNIÓ DE GRUP (ARG) COM A EINA DE SEGUIMENT, AVALUACIÓ I INFORMACIÓ DEL TREBALL DELS ESTUDIANTS EN CONTEXTOS DE TREBALL AMB ABP

Carme Arpi i Miró*
Universitat de Girona
Escola Universitària
d'Infermeria
Departament d'Infermeria
carme.arpi@udg.edu

Pilar Àvila i Castells*
Universitat de Girona
Escola Universitària
d'Infermeria
Departament d'Infermeria
pilar.avila@udg.edu

Marta Orts i Alís*
Institut Jaume Vicens
Vives, Girona
Departament de Música
orts@xtec.cat

Ricard Rigall i Torrent*
Universitat de Girona
Facultat de Ciències
Econòmiques i
Empresarials
Departament d'Economia
ricard.rigall@udg.edu

Carles Rostan i Sánchez*
Universitat de Girona
Facultat d'Educació i
Psicologia
Departament de Psicologia
carles.rostan@udg.edu

*Els autors són membres de la Xarxa d'Innovació Docent en Aprenentatge Basat en Problemes de la Universitat de Girona

Resum

En les sessions d'aprenentatge basat en problemes (ABP) amb grups de treball molt nombrosos (al voltant de 60 estudiants), és difícil fer un seguiment observacional del procés de treball que els alumnes s'organitzen de manera independent. Aquesta comunicació parteix del model d'acta de reunions de grup (ARG) implementat a l'assignatura "Educació artística i la seva didàctica: Música" (curs 2009/2010) i a l'assignatura "Fonaments de Psicobiologia" (curs 2010/2011). A partir d'aquestes experiències, la comunicació fa dues aportacions. Primer, mostra la significació que ha tingut l'ARG com a eina de seguiment i d'avaluació, tant per part dels estudiants com dels professors. Segon, detalla els punts forts i febles que aquesta eina aporta en els entorns d'ABP.

Introducció

L'aplicació de la metodologia ABP s'estén cada cop més com un mètode molt adequat per fomentar l'aprenentatge actiu a tots els nivells educatius (vegeu, per exemple, Branda, 2009a). És lògic pensar que el mètode ABP ha de jugar un paper creixent en el nou marc universitari organitzat entorn de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, que justament té entre els seus objectius fomentar l'aprenentatge actiu. Un punt clarament a favor del mètode ABP és que fomenta la responsabilitat i la iniciativa del propi estudiant pel que fa al seu aprenentatge i, d'aquesta manera, estableix les bases per a l'aprenentatge al llarg de tota la vida (vegeu, per exemple, Branda, 2009b).

En diferents publicacions es proposen eines com registres (Prieto, Diaz, Hernández i Lacasa, 2008), agendes (Moust, Bouhuijs, Schmidt, 2004) o plans de treball (Valero-Garcia i Navarro, 2008.) com instruments que faciliten l'autogestió i la presa de consciència del procés d'aprenentatge. En aquesta línia, les actes de reunió de grup (ARG) representen una modalitat que, a més de promoure les habilitats esmentades, addicionalment, apropa els estudiants a la pràctica professional.

Per altra banda, l'ARG es diferencia de les eines anteriors en el sentit que inclou la planificació d'allò que es durà a terme en el futur, d'allò que es farà avui, de què queda per fer i de quan es farà. A més, considera qui i com ho farà. És a dir, les ARG serveixen per avaluar com ha funcionat el treball realitzat pel grup en cada sessió i per comprovar què és possible fer en el moment de cada trobada. L'ARG és una estratègia més que facilita aprendre a aprendre.

L'eina proposada i analitzada en aquesta comunicació permet fer el seguiment de manera directa de les hores de treball, els mitjans i espais utilitzats per comunicar-se i desenvolupar les tasques a realitzar o les aportacions dels diferents membres de l'equip de treball. També possibilita als alumnes autogestionar el procés d'aprenentatge en contextos no regulats formalment. A més, les ARG faciliten la transferència de la gestió de l'aprenentatge del professor als alumnes i els ensenya a assumir la seva autonomia de forma progressiva (Pozo i Mateos, 2009).

D'altra banda, les ARG permeten que el professorat adquireixi informació que li facilitarà la programació seqüencial de les sessions presencials de seguiment i de la feina que ha d'encarregar als alumnes pel treball autogestionat que sigui ajustada a la càrrega creditícia de l'assignatura o mòdul. A més, les ARG es poden utilitzar com un mitjà d'avaluació continuada del procés d'aprenentatge dels equips de treball.

Objectius i precedents

L'experiència que es presenta en aquesta comunicació s'emmarca en el context d'investigació-acció i s'ha desenvolupat en diferents fases, algunes de les quals encara es troben en execució, en el marc de la Xarxa d'Innovació Docent en Aprenentatge Basat en Problemes de la Universitat de Girona.

En la primera fase, que es va realitzar en el curs 2009-2010, les ARG de reunió de grup (ARG) es van introduir a "Educació artística i la seva didàctica: Música", una assignatura dels estudis de Mestre de Primària de la Facultat d'Educació i Psicologia de la Universitat de Girona, amb una seixantena d'alumnes de segon curs per part d'una professora integrant de la Xarxa (vegeu Orts, 2011). Inicialment, l'ARG es va dissenyar amb l'objectiu d'obtenir informació sobre la dedicació horària dels estudiants en els casos proposats per ajustar la programació de l'assignatura d'uns estudis que no estaven programats seguint els nous requeriments dels graus (crèdits ECTS). També es pretenia constatar si les noves instal·lacions de la Facultat d'Educació afavorien el treball en grup més enllà de les hores lectives. Alhora, es van voler detectar les necessitats i dificultats que l'ABP plantejava als estudiants (vegeu Orts, 2011).

En el curs 2010-2011, l'ARG s'ha aplicat en una part d'un mòdul dels estudis de Psicologia de la Universitat de Girona (Fonaments de Psicobiologia) i també a secundària obligatòria.

D'acord amb aquestes consideracions, la comunicació s'articula al voltant dels objectius següents:

1. Identificar si l'ARG és una eina de planificació i d'autogestió del treball dels alumnes en el context d'ABP en grups grans fora de les classes presencials.
2. Obtenir informació de caire qualitatiu de l'autogestió del treball grupal dels estudiants.

3. Verificar si el model d'acta és útil com un mitjà d'avaluació continuada del procés d'aprenentatge del treball en equip.
4. Valorar el paper que poden tenir les ARG en diferents entorns d'ABP i en diferents àmbits d'estudi (Magisteri i Psicologia).

Mètode

Fase 1: 2009/2010

Context acadèmic: Estudis de Mestre

Inicialment, cada grup en els que es va dividir la classe va elaborar un model d'acta amb els ítems que considerava necessaris. Com que els estudiants estaven realitzant pràctiques a les escoles, el concepte d'acta els permetia apropar-los encara més a la realitat de la professió per a la qual s'estaven preparant. Segons això, les seves aportacions es nodrien d'allò que havien observat en els centres educatius. Posteriorment, a partir de les contribucions de tots els grups es va elaborar un model que incloïa tot allò que havien determinat com a necessari d'incloure.

A aquest model s'hi van afegir ítems que van permetre estudiar més a fons el desenvolupament de l'aprenentatge basat en problemes per tal que, com a membres de la Xarxa d'Innovació Docent en ABP servissin per determinar la idoneïtat dels casos, la càrrega horària que la metodologia comportava pels estudiants en relació als casos i en relació al tipus d'avaluació que es plantejava en cadascun, mitjans i espais utilitzats per comunicar-se i desenvolupar el treball a realitzar, etc.

Cal destacar que el fet que els propis estudiants participessin en el disseny d'un model comú d'ARG va afavorir veïessin aquesta eina com un producte propi i com una eina que s'ajustava a les seves necessitats i interessos de gestió dins un context metodològic de treball en grups col·laboratius.

Fase 2: 2010/2011

S'analitza el model d'ARG (Orts, 2011) que serveix de punt de partida i la informació que ha generat sobre organització del treball en grup dels estudiants, temps de dedicació individual i grupal, diferents maneres d'abordar un mateix problema generat pel cas plantejat, etc. Aquesta anàlisi ha pogut determinar el grau de significació dels ítems que conté. Tot seguit es determinen dels ítems que ha de contenir l'ARG en funció de diferents contextos educatius, es dissenyen els models corresponents i s'implementa a Psicologia i a Secundària obligatòria.

a) Context acadèmic: Psicologia

Per a dissenyar el model d'ARG dels estudis de Psicologia s'ha tingut en compte l'anàlisi del model d'ARG fet per Orts (2011). De fet, el model aplicat és bàsicament el mateix que ha resultat de l'aplicació en els estudis de Mestre, afegint-hi algun detall que permet tenir informació més individual dels estudiants i un apartat per incloure les tasques demandades resultants de les sessions de treball no presencial (l'listat de temes d'aprenentatges, definicions de conceptes, resums dels temes d'aprenentatges, informes, proves d'avaluació, etc.).

b) Context acadèmic: Secundària obligatòria (2n d'ESO)

L'ARG per a Secundària s'ha utilitzat en activitats d'entrenament en treball en grup, com a pas previ al treball amb la metodologia d'aprenentatge basat en problemes o per projectes. Per tant, inicialment les ARG són una eina que combina les funcions de l'acta i l'informe de treball.

Per a dissenyar el model d'ARG corresponent, s'han tingut en compte les característiques psicoevolutives dels alumnes, circumstància especialment significativa en tant que estan en període de desenvolupament i, per tant, els cal un guiatge que els permeti un entrenament en la gestió del treball en grup, en les relacions personals i en la resolució de conflictes.

Material

L'eina utilitzada en aquesta comunicació són les ARG.

Material 1

L'ARG dissenyada en el context acadèmic dels estudis de 2n curs de Mestre del curs 2009-2010 en un grup nombrós d'alumnes amb el que es va introduir la metodologia d'aprenentatge basat en problemes conté els següents indicadors: codi del grup, nom dels assistents a la reunió, data i lloc de reunió, hora d'inici i hora de finalització; acords presos en la reunió de la que es fa l'acta; necessitats o problemes detectats (materials, infraestructura, espais, coneixements previs, etc.) i proposta de solució.

Com a element de planificació del treball del grup, l'ARG contempla la concreció del pla d'acció individual fins a la propera sessió de grup, amb el detall de la feina a fer per cada membre del grup, els recursos previstos, disponibles o necessaris per a la realització de les tasques proposades i el temps invertit en la seva realització. També inclou l'opció d'especificar o no les necessitats d'aprenentatge detectades, diferenciant entre si el grup les pot resoldre autònomament amb el treball cooperatiu o si els cal la intervenció d'un expert extern al grup, per la qual cosa el professorat haurà de programar la sessió corresponent, oberta a tots els grups.

Material 2

Com en el material 1, l'ARG utilitzada al mòdul de Fonaments de Psicobiologia dels estudis de Psicologia consta d'una part formal amb el cas o problema que s'està treballant, les dades de la sessió (número, lloc i horari), les dades del grup (membres assistents i rols realitzats). A més, consta d'un apartat per revisar l'acta anterior, un altre on s'han de resumir els temes tractats a la trobada en general i les aportacions principals de cada membre de l'equip resumides. També s'inclou el temps de dedicació individual dels membre del grup i un apartat sobre les fonts consultades. Per últim, es demana el pla de treball per a la següent trobada amb les feines a realitzar i el repartiment de les tasques. Si escau, s'ha d'adjuntar a l'acta el treball demandat.

Material 3

Semblantment que el model d'ARG que es pren com a model Orts (2011), l'ARG per a estudiants de Secundària conté indicacions sobre els assistents a la reunió (identificats col·lectivament, també, amb un codi de grup), els acords presos, les dificultats que s'han presentat i les solucions que s'han aplicat.

Pel que fa al sorgiment o no de problemes, cada grup ha de valorar si els ha resolt o no (prèvia especificació de quins eren), de si els poden resoldre per ells mateixos i quines estratègies pensen aplicar, o de si els cal la intervenció del professor.

A nivell específic, el model d'ARG per a Secundària posa èmfasi en el rol dels estudiants en el treball en grup en cada sessió de treball. Per això es distingeixen quatre funcions dins d'un grup (format per 4 membres) que cal especificar en cada acta:

1. Moderador. Gestiona les intervencions dels membres del grup, dinamitza la participació de tothoms i és el portaveu del grup.
2. Secretari. Pren nota escrita de les aportacions dels membres i dels temes tractats, custodia el material del grup i fa l'acta de la reunió.
3. Cronos. Gestiona el temps assignat per al desenvolupament de les tasques a realitzar.
4. Copista o transcriptor. Reelabora les anotacions del secretari per a redactar l'informe del treball.

Aquest model d'ARG també inclou el treball realitzat pel grup en la sessió de treball (informe) i l'especificació del treball previ individual de cada membre que ha estat necessari per al treball en grup que l'ARG recull. En aquest cas no es contempla l'opció de comptabilitzar el temps invertit en el treball individual.

Discussió

Les ARG permeten identificar diferents aspectes:

- Si els problemes dissenyats són pertinents per a l'aprenentatge dels estudiants i si han generat temes que s'ajusten als objectius d'aprenentatge plantejats.
- El grau d'especificitat dels objectius treballats pels estudiants, com és el cas del material 2.
- El temps de dedicació dels estudiants en relació a la complexitat dels continguts a aprendre. Aquest temps de dedicació inclou tant l'aprenentatge del continguts, així com els mecanismes de gestió del temps i procediments, de discussió i coordinació entre els membres del grup per l'obtenció d'acords i per la cohesió del grup.
- Els llocs i els espais que els estudiants necessitaran per treballar. L'ARG és una eina de planificació estratègica i de previsió dels equipaments i infraestructures (connexió WI-FI, sala insonoritzada d'assaig, espai per moviment, sala de reunions,...). Aquesta informació pot ser útil també per a la coordinació d'estudis de les facultats.
- El funcionament de treball del grup i les relacions que s'estableixen, permetent al professorat, de forma indirecta, anticipar-se als conflictes.
- L'acta aporta diferències en la dedicació individual o grupal. Aquestes diferències vénen determinades pel tipus d'avaluació que s'aplica en cada cas (exposició individual escrita o oral d'un membre triat a l'atzar, presentació oral utilitzant eines multimèdia a nivell grupal, etc.).

- Les ARG permeten als alumnes manifestar i al professorat constatar les necessitats formatives dels grups, com és el cas de coneixements previs imprescindibles o aquelles llacunes de coneixements (incloent els que no són de l'assignatura).
- En relació als llocs de reunió, les ARG permetrien obtenir informació sobre els estils d'aprenentatge dels estudiants.
- El document integra i pot ser exhaustiu en tant que reflecteix les aportacions dels diferents participants del grup.
- Les ARG permeten apropar els alumnes a la manera de fer del món professional, ja que és una eina fonamental en les reunions de treball dels professionals per deixar constància dels temes tractats i els acords presos. En aquest sentit, a banda de els apartats formals que han de donar la informació imprescindible al professor, l'acta ha d'estar oberta a les aportacions del grup per tal que pugui reflectir les dinàmiques que emergeixen durant les sessions de treball dels alumnes a semblança de com passa en l'àmbit professional.

Propostes de millora

Abans d'entrar en detall sobre què es vol assolir amb aquesta eina docent és important tenir present què no és una ARG.

Ras i curt, una ARG no ha de servir com una simple eina de control del professor cap als alumnes. Els alumnes no han de percebre les ARG com un instrument ideat pel professorat amb l'objectiu primordial de controlar el seu treball. Si les ARG s'acaben convertint en una eina d'aquest tipus, aleshores perden tot el seu sentit, especialment en un entorn d'ABP on els estudiants s'han de responsabilitzar del seu propi aprenentatge.

A més, les ARG no han de convertir-se en un instrument on els alumnes posin per escrit allò que el professor vol sentir (o llegir), com si es tractés d'un simple tràmit.

Les ARG tindrien un valor equiparable al diari de pràcticum dels estudis de Mestre i de Salut. Tanmateix, se'n diferencien perquè s'articulen en el context de treball en grup i perquè no són una eina observacional, sinó que han de ser una eina de gestió i planificació.

També podrien assimilar-se al portafoli i a l'informe, però se'n diferencien en el fet que les ARG comprenen la planificació prèvia i els acords presos durant el procés, i el portafoli i l'informe recullen els resultats de treball, el primer entès com un procés continuat d'elaboració per part dels estudiants i el segon com una síntesi d'aquest treball.

Finalment, les ARG es diferencien de l'agenda en que aquesta té com a funció principal ser un recordatori del calendari de treball i llocs de reunió, i fins i tot també amb qui es concerta la trobada. Mirada de forma retrospectiva, l'agenda pot donar informació semblant a la de l'acta pel que fa a aquests paràmetres, però l'ARG va més enllà.

Els paràmetres que ha de contenir una ARG han de venir determinats per la necessitat d'obtenir informació sobre l'organització del treball en grup, dels temps de dedicació individual i grupal, del recull dels acords que es van prenent al llarg d'un procés de resolució d'un cas i que esdevenen el marc de treball i les línies a seguir. En aquest

context, les ARG han d'entendre's com un instrument cíclic d'avaluació del procés i d'autoregulació, una eina que permeti prendre consciència del procés de treball i d'aprenentatge tant del propi estudiant com del grup. I, per tant, les ARG de cada grup són un element significatiu pel professorat tant a nivell de tutorització dels estudiants com de la gestió de la praxi educativa.

En definitiva, un bon model d'ARG ha de ser útil per als diferents agents implicats en el procés educatiu (estudiants, professors i coordinació d'estudis, per exemple).

Conclusions i prospectiva

La comunicació presenta una experiència innovadora en un mètode d'aprenentatge aut DIRIGIT que ha de jugar un paper creixent en l'entorn de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. La comunicació proposada pot ser valuosa per a professors que vulguin posar en pràctica el mètode de l'aprenentatge basat en problemes, especialment en grups grans, perquè permet fer un seguiment no observacional detallat dels diferents aspectes del treball autònom dels estudiants.

Més enllà de les quantificacions possibles, l'ARG permet obtenir informació de caràcter qualitatiu, molt necessària en contextos educatius i en una metodologia com l'ABP perquè la base del seu èxit rau en les relacions interpersonals i intrapersonals.

Pel professorat, l'anàlisi de les ARG ha d'entendre's a dos nivells: longitudinal i transversal. D'una banda, donen informació sobre l'autogestió de cada grup en relació a cada cas i, de l'altra, permeten comparar les diferents maneres d'abordar un mateix problema, en tant que es poden confrontar les ARG de cada cas dels diferents grups.

Pels estudiants, a banda de poder fer una autoavaluació de la seva evolució en el procés d'aprenentatge, cadascuna de les ARG té una significació concreta en relació amb la seva precedent, en tant que a cada reunió s'ha de comprovar si s'han assolit els objectius, si els acords presos s'han dut a terme, etc. És el que a nivell professional correspondria al punt de l'ordre que correspondria a l'aprovació de l'acta anterior.

Els apartats que ha de contenir l'ARG poden venir determinats pel professorat, però en la mesura que els estudiants participen en la seva elaboració (en funció dels models professionals i de les necessitats de gestió com a grup), la utilitat de l'ARG resulta més significativa.

En darrer terme, les ARG poden ser una eina valuosa i caldria evitar que els estudiants les percebin com un tràmit i acabin sent un simple formalisme.

Bibliografia

Branda, L.A. (2009a). El aprendizaje basado en problemas. ¿Un inicio del aprendizaje a lo largo de la vida?. *DPM*, 2(4), 15-21.

Branda, L.A. (2009b). El aprendizaje basado en problemas. De herejía artificial a *res populares*. *Educación Médica*, 12(1), 11-23.

Moust, J., Bouhuijs, P. i Schmidt, H. (2007). *El aprendizaje basado en problemas: Guía del estudiante*. Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.

Orts, M. (2011). *De la teoria a la pràctica: Una aproximació a l'aprenentatge basat en problemes (ABP) amb un grup nombrós d'estudiants*. Premi Escola Normal de la Generalitat de Catalunya (3a edició, 2010), Barcelona: Graó. [en premsa].

Pozo, J.I. i Mateos, M. (2009). Aprender a aprender: Hacia una gestión autónoma y metacognitiva del aprendizaje. A J.I. Pozo i M. del P. Pérez, *Psicología del aprendizaje universitario: la formación en competencias*. (54-69). Madrid: Ediciones Morata.

Prieto, A., Díaz, D. , Hernández, M. i Lacasa, E. (2008). El ABP 4X4. A J.G. Sevilla, *El aprendizaje basado en problemas en la enseñanza universitaria* (55-74). Murcia: Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones.

Valero-García, M. i Navarro, J.J. (2008). Planificación del trabajo del estudiante y el desarrollo de su autonomía en el aprendizaje basado en problemas. A J.G. Sevilla, *El aprendizaje basado en problemas en la enseñanza universitaria* (171-190). Murcia: Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones.

Qüestions i/o consideracions per al debat

La comunicació ha de servir de punt de partida per debatre sobre diferents qüestions en relació al treball en grups col·laboratius d'estudiants fora de l'aula en sessions de treball dirigit. Concretament, en aquest context poden sorgir consideracions rellevants sobre:

1. Les hores de dedicació dels estudiants: quantes hores dediquen al treball? Com varien les hores en funció de cada problema? Concorden les hores dedicades realment pels estudiants amb les planificades pels professors?
2. L'organització i distribució de tasques i rols: qui fa cada activitat? Hi ha especialització?
3. Els espais físics utilitzats com a punts de reunió i de treball *versus* els entorns virtuals: Quina importància tenen la presencialitat i les relacions personals en un moment en el que la tecnologia de segona generació s'està imposant en la nostra societat?
4. La posada en pràctica de la proposta en diferents entorns educatius: el model d'ARG és vàlid en tots els nivells educatius? És vàlid en tots els estudis universitaris?.